

Nr 112

Kungl Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1960/61 till stöd åt allmänna samlingslokaler m. m.; given Stockholms slott den 4 mars 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Torsten Nilsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen äskas anslag för budgetåret 1960/61 till stöd åt allmänna samlingslokaler.

Vissa riktlinjer föreslås för prövningen av ansökningar om lån för anordnande av allmänna samlingslokaler. För att stimulera kommuner och föreningar till att i vidgad omfattning inrätta lokaler, som kan användas både för skolans och föreningslivets behov, föreslås vissa jämkningar i gällande bestämmelser om samlingslokalslån för sådana gemensamhetsanläggningar. Riktlinjer föreslås för handlandet beträffande samlingslokalsföretag, som kommit på obestånd och därför brustit i sina betalningsförpliktelser i anledning av statslånen. Bl. a. föreslås härvid att staten i vissa fall skall kunna

lämna ekonomiskt stöd i form av bidrag vid sidan av lånen för att därmed möjliggöra en rekonstruktion av lokalföretagen.

I anslutning till ett förslag av besparingsutredningen föreslås att bidragen till inventarieanskaffning för samlingslokaler skall upphöra. Bidragsgivningen för ungdomslokaler förutsättes dock komma att fortsätta genom allmänna arvsfonden.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 mars 1960.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, ecklesiastik- och civildepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson, följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under femte huvudtiteln, punkterna 95—97, samt under kapitalbudgeten (bilaga 27 punkten 7) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1960/61 beräkna följande anslag.

A. Driftbudgeten

	Kronor
Statens nämnd för samlingslokaler, förslagsanslag	54 600
Bidrag till vissa riksorganisationer för samlingslokaler	30 000
Bidrag till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler m. m., reservationsanslag	400 000

B. Kapitalbudgeten

Under statens utlåningsfonder:

Lånefonden för allmänna samlingslokaler, investeringsanslag 9 000 000

Jag anhåller nu att få ånyo anmäla dessa anslagsfrågor.

Inledning

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 februari 1959 tillkallade jag samma dag tre utredningsmän¹) med uppdrag att verkställa utredning rörande de drifteknomiska betingelserna för statsbelånade allmänna samlingslokaler samt därmed sammanhängande spörsmål. Utredningsmännen, vilka antagit benämningen 1959 års samlingslokalsutredning, har i januari 1960 avgivit sitt betänkande (stencilerat). Yttranden häröver har, efter remiss, avgivits av bostadsstyrelsen, statens nämnd för samlingslokaler, statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen, länsstyrelserna och länsbostadsnämnderna i Stockholms, Östergötlands, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation samt Våra gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler. En redogörelse för betänkandet och de däröver avgivna yttrandena lämnas i det följande.

Vidare torde få anmälas dels ett av 1958 års besparingsutredning i dess betänkande (SOU 1959: 28) framlagt förslag beträffande bidragen till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler m. m. dels ock av statens nämnd för samlingslokaler avgivna anslagsäskanden för nästa budgetår.

Gällande bestämmelser m. m.

Gällande bestämmelser om *statslån för anordnande av allmänna samlingslokaler m. m.* återfinnes i kungörelsen den 24 maj 1957 (nr 367), vilken trädde i kraft den 1 juli 1957. Den förut gällande kungörelsen den 11 december 1942 (nr 913; ändr. 1945: 354 och 1949: 605) äger emellertid fortfarande tillämpning beträffande bidrag och lån som beviljats före den 1 juli 1957.

Med allmänna samlingslokaler förstås enligt 1957 års författning för allmänheten avsedda hörsalar samt rum för sammanträden, samkväm och studiearbete jämte därtill hörande erforderliga utrymmen, vilka lokaler prövas behövligen för det offentliga livet och de kulturella strävandena inom orten, särskilt med hänsyn till föreningslivets behov. Som ytterligare förutsättning gäller att lokalerna opartiskt, i skälig omfattning och på skäliga villkor skall upplåtas åt envar inom orten verksam organisation. Som allmänna samlings-

¹ Byråchefen L. Hultström, ordförande, länsbostadsdirektören E. Gonäs och ledamoten av riksdagens andra kammare G. Larsson i Luttra.

lokaler anses vidare i samma byggnad inrymda lokaler, vilka opartiskt, i skälig omfattning och på skäliga villkor upplåtes för ungdomsverksamhet inom orten.

Lån kan beviljas kommun, aktiebolag, förening eller stiftelse för nybyggnad, ombyggnad, om- och tillbyggnad, inköp av byggnad samt för s. k. ekonomisk sanering.

Med uttrycket lån för ekonomisk sanering åsyftas det fall att en lokalägare är i behov av lån för avhjälpande av sådant ekonomiskt trångmål, som uppenbarligen vållar ägaren svårigheter att hålla lokalerna tillgängliga i den omfattning och för de ändamål som avses i lånekungörelsen. Sådant lån må utgå endast under förutsättning, att lokalerna fortfarande prövas lämpliga såsom allmänna samlingslokaler samt att kommunen lämnar lokalägaren ekonomiskt stöd av viss omfattning. Detta stöd skall till sitt värde motsvara lägst 25 % av den del av statslånet, vilken enligt lånebeslutet skall vara räntefri och stående.

Statslån beviljas med viss del av det s. k. låneunderlaget. I detta inräknas icke kostnaden för anskaffande av tomt och inventarier eller värdet härav.

Avser lånet inköp av byggnad utgöres låneunderlaget av köpeskillingen eller, om byggnaden endast till viss del skall inrymma allmänna samlingslokaler, en häremot svarande del av köpeskillingen. Det förutsättes härvid att köpeskillingen befinnes skälig; är så ej fallet bestämmes låneunderlaget till lägre belopp än den verkliga köpeskillingen.

Vid nybyggnad, ombyggnad eller om- och tillbyggnad motsvaras låneunderlaget av den beräknade kostnaden för byggnadsarbeten, i den mån denna kostnad hänförs sig till allmänna samlingslokaler.

Då lån sökes för s. k. ekonomisk sanering bestämmes låneunderlaget genom värdering i särskild ordning.

I förhållande till låneunderlaget må lån utgå med högst 50 % eller, när synnerliga skäl är därtill, med högst 70 %.

Lån kan till viss del beviljas såsom räntefri stående del. Denna del kan uppgå till högst 50 % av låneunderlaget för ungdomslokaler och högst 40 % av låneunderlaget för övriga allmänna samlingslokaler.

Lån skall, i den mån det inte utgör en räntefri stående del, förräntas och återbetalas med en fast, vid lånets beviljande bestämd annuitet. Räntefoten skall vara lika med den vid beviljandet gällande normalräntan för lån från statens utlåningsfonder (f. n. 4½ procent). Återbetalningstiden skall för lån till nybyggnad bestämmas så att lånet blir återbetalat inom 25 år. Om lånet avser annat ändamål än nybyggnad bestämmes amorteringstiden med hänsyn till byggnadens ålder och beskaffenhet.

Sedan amorteringstiden utgått samt lånet till den del det ej utgör räntefri stående del blivit slutamorterat, kan Kungl. Maj:t medge att även nämnda del skall anses såsom helt eller till viss del infriad.

Säkerheten för statslånet skall, utom i vissa undantagsfall, bestå av in-teckning i den egendom till vilken lån utgått. Till förmånsrätten skall in-teckningen vara belägen inom 90 % av det värde, vilket beräknas kunna vid tiden för lånets utbetalande åsättas fastigheten eller tomträten.

Det första av nämnda undantagsfall avser lokalanläggningar som äges direkt av en kommun. Om låntagaren är helkommunalt företag utlämnas likaledes statslånet utan in-teckningssäkerhet, under förutsättning att kom-munen iklätt sig borgen för lånet såsom för egen skuld. Sådana borgensåta-ganden skall underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse.

Har lånsökanden varken äganderätt eller tomträtt till den mark, där byggnaden är belägen, må samlingslokalslån beviljas endast under förut-sättning att sökanden har sådan nyttjanderätt till marken, som prövas be-tryggande med hänsyn till lånets ändamål och återbetalningstid. Kommunal borgen för statslånet är obligatorisk i sådant fall. Ej heller dylikt borgens-åtagande är underställningsfritt.

I syfte att främja en samordning av åtgärderna för tillgodoseende av behovet av allmänna samlingslokaler skall, innan statslån sökes, förhands-granskning av planerade åtgärder ske hos nämnden för samlingslokaler. För detta ändamål skall till nämnden ingivas redogörelse för de planerade åtgärderna jämte utredning rörande tillgången på och behovet av all-männa samlingslokaler i orten. I den utsträckning nämnden finner erforder-ligt skall yttranden av kommunala myndigheter och organisationer i orten bifogas.

Nämnden för samlingslokaler inhämtar, om nämnden så finner erfor-derligt, yttrande i ärendet från länsstyrelsen eller annan myndighet samt avger därefter utlåtande huruvida nämnden finner de planerade åtgärderna lämpliga. Låneansökan som ej föregåtts av förhandsgranskning kan av nämnden avvisas.

Nämnden bereder låneärendena och vidarebefordrar dem med eget ytt-rande till Kungl. Maj:t (socialdepartementet), som har att avgöra desamma.

På vederbörande länsstyrelse ankommer det att pröva och avgöra ansök-ningar om utbetalning av beviljat lån. Vidare är länsstyrelsen pantvårdare i avseende å säkerheten för beviljat lån.

Lån kan under vissa förutsättningar uppsägas av nämnden.

Nämnden och länsstyrelserna skall vid behov samråda med varandra.

Både nämndens och länsstyrelsernas beslut i ett låneärende kan överkla-gas hos Kungl. Maj:t.

Låntagare är skyldig att förvalta allmänna samlingslokaler enligt regle-mente som fastställs av nämnden för samlingslokaler samt att rörande för-valtningen underkasta sig de kontrollbestämmelser Kungl. Maj:t finner skäl meddela.

I kungörelsen den 24 maj 1957 (nr 368) om *statsbidrag till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.* regleras två slag av inventa-

riebidrag. Det ena bidraget avser anskaffning av inventarier till allmänna samlingslokaler. Högsta bidragsbelopp per lokalanläggning är 10 000 kronor. Vidare gäller att beloppet inte får överskrida 5 % av det låneunderlag, som framräknas för anläggningen enligt lånekungörelsen. Vid prövning av ansökningar om allmänt inventariebdrag skall nykterhetsvårdande synpunkter beaktas.

Det andra inventariebdraget avser ungdomslokaler som ej är allmänna samlingslokaler. Bidrag må utgå med högst 50 % av kostnaderna, dock högst 1 000 kronor för lokaler inrymda i samma byggnad.

Båda slagen av bidrag beviljas av nämnden för samlingslokaler.

I fråga om *den statliga låne- och bidragsverksamheten* har samlingslokalsutredningen lämnat bl. a. följande uppgifter.

Intill den 1 november 1959 har sammanlagt 655 lån om ca 85 850 000 kronor beviljats. Dessa lån har fördelats på följande sätt.

Låntagare	Antal lån	Belopp kronor
Folkets hus	299	51 356 500
Ordenshus	133	13 989 730
Bygdegårdar	164	13 731 490
Kommunägda	8	1 342 000
Övriga	51	5 427 628
Summa	655	85 847 348

Av angivna lån utgjorde ca 38 100 000 kronor (44 %) amorteringsdelar och ca 47 750 000 kronor (56 %) räntefria stående delar.

Beträffande de lån som beviljats under de senaste budgetåren lämnas vissa uppgifter i följande tablå.

Budgetår	Antal beviljade lån	Genomsnittligt lånebelopp	Genomsnittlig lånestorlek i % av byggn.kostn.	Genomsnittlig amorteringsdel i % av bev. lån
1954/55	76	108 853	54,05	43,77
1955/56	72	112 037	47,82	47,49
1956/57	87	127 977	58,55	46,59
1957/58	40	170 340	49,78	50,51
1958/59	78	149 486	43,45	45,19

Bidrag till kommuner lämnades under tiden före den 1 juli 1957 i 47 fall med sammanlagt ca 2 660 000 kronor.

Samlingslokalsutredningens betänkande

Vissa uppgifter angående de allmänna samlingslokalerna

Samlingslokalsutredningen har upplyst, att enligt av länsstyrelserna till statens nämnd för samlingslokaler gjorda anmälningar vid utgången av år 1959 sammanlagt 19 låntagare *inte erlagt förfallna annuiteter på statslånen*. Beträffande ytterligare 15 lokalföretag har tidigare anmälts samma förhållande. Dessa låntagare har sedermera erlagt annuiteterna. I ett av dessa fall har vederbörande kommun övertagit lokalen. I andra fall har kommunerna tillskjutit erforderliga medel. I ett fall har huvudmannen erhållit ytterligare statligt lån.

Beträffande förenämnda 19 företag har utredningen upplyst, att summan av de lån som beviljats dessa företag utgjorde 2 975 344 kronor, varav 1 380 995 kronor utgjorde amorteringsdel och 1 594 349 kronor räntefri stående del. Av amorteringsdelarna hade vid denna tidpunkt ca 50 500 kronor återbetalats. Summan av de oguldna förfallna annuiteterna utgjorde ca 220 000 kronor.

Utredningen har lämnat närmare redogörelse för de ifrågasvarande lokalägarnas ekonomiska ställning och anledningen till betalningssvårigheterna.

Någon definitiv förlust på statslån har, anför utredningen, ännu inte inträffat. Staten har i ett fall, Folkets hus i Ramvik, nödgats ropa in fastigheten på exekutiv auktion. Denna fastighet befinner sig fortfarande i statens ägo. I övriga fall har beslut om uppsägning av lånen inte meddelats. Beträffande åtskilliga av företagen pågår genom vederbörande riksorganisation undersökningar om möjligheterna till sanering.

För att få en bild av de lokalägande föreningarnas ekonomiska läge och det finansiella resultatet av lokalverksamhetens olika grenar har utredningen låtit företaga en *analys* av ett antal föreningars ekonomiska verksamhet under åren 1957 och 1958.

Rörande resultatet av analysen må återges följande av utredningen lämnade sammanfattning.

Av de 85 föreningar, som genomgått för 1957, redovisar endast 40 överskott. Inkluderats amorteringarna i kostnaderna sjunker antalet till 28 föreningar. 1958 års redovisning omfattar 89 föreningar, varav 38 lämnat överskott eller 27 om amorteringarna inkluderas.

Det framgår således tydligt, att ett stort antal föreningar har ekonomiska svårigheter att kämpa med. Fastighetsförvaltningen medför stora kostnader, som icke kan täckas genom bidrag från övriga verksamhetsgrenar. Beträffande fastighetsförvaltningen synes det som om de föreningar, vars fastigheter inrymmer kommersiella lokaler såsom kontor, butiker, affärer, bostäder och dylikt haft de minsta svårigheterna att klara ekonomien.

Ett stort antal föreningar bedriver biografverksamhet och denna har i mycket stor utsträckning finansierat hela verksamheten. Teaterverksam-

heten däremot drar så stora kostnader, att de icke täckes av intäkterna vid föreställningarna.

De flesta föreningarna har dansverksamhet på sitt program. Det synes emellertid som om en del föreningar har överskattat denna verksamhets möjligheter att bidra till föreningens finansiering, och i många fall har danstillställningarna medfört ekonomiska bakslag.

De övriga verksamhetsgrenarna påverkar icke i nämnvärd grad föreningarnas ekonomi. Möjligtvis kan konstateras, att folkparkerna inom Folketshusföreningarna oftast ur ekonomisk synpunkt är en belastning för föreningarna.

Föreningarna får i stor utsträckning lita till att driftunderskotten skall kunna täckas genom externa kapitalinkomster i form av anslag, uttaxeringar o. dyl.

Utredningen har lämnat vissa uppgifter angående de bidrag som *kommunerna* under tiden 1949—1958 lämnat till anläggnings- och driftkostnader för allmänna samlingslokaler. Härav framgår bl. a. att under angivna tid något över 50 miljoner kronor av kommunerna skänkts som direkta bidrag till anordnande av ifrågavarande lokaler. Bidragen till driftkostnader i form av restitution av kommunala nöjesskattemedel och andra bidrag har stigit från ca 645 000 kronor år 1949 till ca 4 100 000 kronor år 1958. Av kommunerna erlagda hyror för utrymmen ingående i allmänna samlingslokaler uppgick år 1958 till ca 1 665 000 kronor.

Utredningen har beträffande de nu ifrågavarande uppgifterna gjort den allmänna reservationen, att kommunerna kan ha tolkat begreppet allmänna samlingslokaler något olika.

Utredningen har redovisat vissa preliminära resultat av en *lokaliseringsundersökning*, som företages på initiativ av riksorganisationerna för allmänna samlingslokaler och i samarbete med Stockholms högskolas geografiska institut. Denna undersöknings huvuduppgift är att granska faktorer, som är av vikt att beakta i samband med lokaliseringen av samlingslokaler, såsom publikomlandets storlek vid olika slag av verksamhet samt publikens fördelning på åldersgrupper.

Synpunkter på nuläget och utsikterna för framtiden

Utredningen konstaterar, att de allmänna samlingslokalernas ekonomi i ett stort antal fall är svag i det att inkomsterna av verksamheten inte räcker till för att bestrida kostnaderna och verksamheten därför kan fortgå endast med hjälp av tillskott utifrån. Utredningen framhåller, att detta i och för sig knappast är någon ny situation. Att driva samlingslokaler torde inte heller tidigare annat än undantagsvis ha varit lönande ur strängt ekonomisk synpunkt. Allmänt har gällt, att samlingslokaler har kunnat drivas endast på grund av uppoffrande insatser från medlemmarna i den lokalgående föreningen och andra intressenter. Det är givetvis också svårigheter-

na att finansiera driften som utgör motivet för den statliga stödverksamheten med dess subventioner.

Utredningen finner dock nya drag i bilden. Även om avsaknaden av ekonomisk statistik på detta område gör det svårt att siffermässigt belägga utvecklingen, är det tydligt att svårigheterna på åtskilliga håll tilltagit på senare år. Ett inte obetydligt antal föreningar har brustit i fullgörande av sina förpliktelser på grund av erhållna lån. Enligt vad utredningen inhämtat finns det dessutom föreningar, vilka hittills kunnat fullgöra sina betalningar men vilkas fortsatta verksamhet sannolikt är beroende av att en ekonomisk sanering kommer till stånd. Utredningen anser det vidare betecknande, att kommunernas bidrag till samlingslokaler såsom framgår av de i det föregående återgivna uppgifterna undergått en kraftig stegring.

Anledningarna till att vissa lokalägare fått svårare att finansiera driften kan enligt utredningen vara olika. Man kan peka på ökade räntekostnader för bottenlån till följd av de senare årens räntehöjningar, och även kostnadsökningar på grund av stegrade standardkrav. I en del fall synes man ha underskattat kostnaderna för den egentliga fastighetsdriften vid uppgörandet av driftkalkylerna. På motsvarande sätt har man i vissa fall överskattat inkomsterna. Ibland har utnyttjandet av lokalerna minskat till följd av avfolkning eller en avmattning inom föreningsverksamheten. Ibland har konkurrens från nya närbelägna samlingslokaler spelat in. Härvid har bilismens starka utveckling varit av betydelse särskilt för samlingslokalernas möjligheter att få inkomster genom dans- och andra festtillställningar. I några av de fall där lokalägaren försummat att erlægga förfallna annuiteter på statslånet har orsakerna varit sådana att de kan hänföras till en otillfredsställande planering: byggnadskostnaderna har avsevärt överstigit de beräkande, lokalen har blivit fellokaliserad eller den har överdimensionerats i förhållande till behovet.

När det gäller utsikterna att i framtiden finansiera driften av allmänna samlingslokaler anser utredningen det inte vara möjligt att göra några exakta prognoser. Behovet av samlingslokaler av god standard är långt ifrån fyllt. Det är emellertid inte sannolikt att man har att räkna med någon ändring i det förhållandet, att driften av samlingslokaler för egentlig föreningsverksamhet behöver subventioneras. Detta sker — förutom genom statlig och annan subvention vid lokalens anordnande — genom de inkomster som erhålles genom olika grenar av nöjesverksamhet eller genom bidrag från kommuner, organisationer eller andra.

Vad angår inkomsterna av nöjesverksamhet har utredningen bl. a. pekat på den under de senaste åren minskade besöksfrekvensen på biograferna i vissa orter, vilken allmänt satts i samband med televisionens utbyggnad, samt på det osäkerhetsmoment, som tillkommit genom bilismens utveckling i det att publiken söker sig till de lokaler som har de mest attraktiva anordningarna.

Prövningen av ansökningar om lån

Utredningen anför, att utvecklingen gått i riktning mot ett allt grundligare förberedande av låneärendena. Obligatorisk förhandsgranskning av låneärendena hos nämnden för samlingslokaler har införts. Detta och det ökade kravet på medverkan från kommunernas sida får ses som uttryck för ett allt starkare känt behov av att kunna överblicka vilka samlingslokaler som behövs, möjligheterna till samordning av lokalutnyttjandet m. m. Utredningen anser, att de svårigheter som framträtt i fråga om samlingslokaler bör föranleda, att kravet på utredning, på överblick och samordning bör ställas ännu högre än hittills. Den första åtgärd som bör vidtas med anledning av vad som förekommit under de senaste åren bör därför vara, att granskningen av låneärendena utvecklas ytterligare.

I fråga om den utredning angående behovet av och tillgången på samlingslokaler, vilken skall bifogas ansökan om förhandsgranskning, har utredningen bl. a. anfört, att de förenämnda av riksorganisationerna för samlingslokaler anordnade lokaliseringsundersökningarna torde ge ett nytt material av betydande värde. Dessa undersökningar torde ge data som visar hur utnyttjandet av samlingslokalerna ställer sig för skilda åldersgrupper inom befolkningen samt angående de omland man kan räkna med när det gäller utnyttjandet av samlingslokaler för föreningsverksamhet, för biograf och teater, för dans osv.

Då en av de väsentliga svårigheterna när det gäller att finansiera driften av allmänna samlingslokaler är det ringa utnyttjandet, anser utredningen en samordning av lokalförsörjningen för skol- och samlingslokalsändamål vara av stor betydelse. Även andra möjligheter till gemensamt lokalutnyttjande bör beaktas. Dessa möjligheter kan vara olika på skilda orter. I varje låneärende bör finnas utredning angående möjligheterna till gemensamt lokalutnyttjande.

Liksom f. n. är fallet bör, anför utredningen, i varje låneärende finnas en plan för finansieringen av anläggningskostnaderna samt en kalkyl beträffande inkomster och utgifter för företaget sedan det trätt i verksamhet. Det har uppenbarligen förelegat stora svårigheter att upprätta hållbara beräkningar för driften av samlingslokaler. Man får räkna med att svårigheter i detta hänseende kommer att finnas även i framtiden. Vissa poster — såsom inkomster av fester som anordnas av den lokalägande föreningen samt värdet av frivilliga insatser från denna förenings medlemmar — måste alltid vara svåra att uppskatta. Ett visst material för bedömning av driftkostnadsfrågor står emellertid till förfogande genom utredningens i det föregående redovisade analys av vissa samlingslokalers ekonomiska verksamhet åren 1957 och 1958. Denna bör kunna ge hållpunkter för vissa jämförelser och erfarenheter rörande den lämpliga uppläggnings av den driftkostnadsstatistik som torde vara nödvändig för framtiden.

Allmänt anför utredningen, att man vid planeringen av nya samlingslokaler i framtiden bör visa stor försiktighet vid bedömningen av de driftekonomiska förutsättningarna samt att kommunernas stöd ofta torde komma att vara ett villkor för att föreningar i framtiden skall kunna driva samlingslokaler av tillfredsställande standard. En omständighet som måste beaktas vid planeringen för nybyggnad eller ombyggnad av samlingslokal är vilken inverkan man kan räkna med i fråga om andra lokaler. Tillkomsten av en modern samlingslokal får ofta den följd, att förutsättningarna för andra lokalers verksamhet försämras. Härigenom kan befaras anspråk på stöd från dessa lokaler. Det synes därför vara nödvändigt att långsiktiga planer uppgöres, som beaktar även dylika faktorer.

Den nu behandlade planeringen bör enligt utredningens mening ankomma på kommunen, oavsett om det är denna eller en förening som är huvudman för det planerade projektet. Detta bör främst ses som ett uttryck för att en samordnad och ekonomisk lösning av samlingslokalsfrågan är ett kommunalt ansvar.

Det är emellertid ofta så att en samlingslokals publikomland sträcker sig långt utanför den kommun där lokalen är belägen. Utredningen anser därför, att det fordras en planläggning också för större områden. Samlingslokalerna är av olika typer och deras publikomland växlar i omfattning framför allt beroende på lokalernas storlek och utrustning. En planering måste därför innefatta en viss regionplanering, där man räknar med mindre lokaler, avsedda att tillgodose behovet av sammanträdeslokaler och liknande inom en relativt snäv omkrets samt större och mera välutrustade lokaler avsedda för motsvarande funktion i en tätort och samtidigt att fylla mera kvalificerade behov inom ett större område. Samlingslokalerna bör därför beaktas även vid den översiktliga planläggning som bedrivs av länsstyrelserna m. fl.

För att ytterligare främja utredningsarbetet i de enskilda ärendena anser utredningen det lämpligt att samlingslokalsnämnden vid behov kan anlita en länsmyndighet. Utredningen har ansett det lämpligast, att ansökningarna allttjämt inges till samlingslokalsnämnden och att denna vid behov remitterar dem till länsbostadsnämnden. Sker detta bör det ankomma på denna nämnd att inhämta, förutom kompletterande utredning från kommunen, de upplysningar som kan erfordras från länsstyrelsen, läns skolnämnden och andra länsorgan.

Samordning av bestämmelserna om samlingslokalslån och skolbyggnadsbidrag

I en till socialdepartementet i juli 1958 ingiven promemoria framhöll statens nämnd för samlingslokaler, att de nuvarande bestämmelserna i viss mån kan vara ägnade att motverka strävandena att samordna utnyttjandet

av lokaler för skol- och samlingslokalsändamål. För det fall att kommunen är huvudman för en gemensamhetsanläggning, avsedd att betjäna skolan och föreningslivet, är gällande stödbestämmelser ändamålsenliga. Kommunen erhåller skolbyggnadsbidrag för den del av lokalerna, som erfordras för skolväsendet, och kan i övrigt få samlingslokalslån. Är annan än kommun huvudman för anläggningen, kan emellertid endast samlingslokalslån erhållas, medan däremot den del av anläggningen som avses för skolans behov måste finansieras utan statligt stöd. Bestämmelserna är alltså ogynnsamma för de fall där lokalanläggningen är avsedd att förvaltas av en förening.

Med anledning av vad samlingslokalsnämnden anfört utarbetades inom socialdepartementet en promemoria med förslag till samordning av bestämmelserna om skolbyggnadsbidrag och samlingslokalslån. Efter remissbehandling har promemorian överlämnats till samlingslokalsutredningen för fortsatt behandling.

Utredningen delar den uppfattning som kommit till uttryck i samlingslokalsnämndens framställning samt i departementspromemorian, nämligen att föreningsägda lokaler bör ha samma ställning i bidragshänseende som kommunägda. Utredningen anser därför att gällande bestämmelser bör ändras.

Utredningen erinrar först om att skolbyggnadsbidrag kan utgå med upp till 80 % av bidragsunderlaget till kommuner med lågt skatteunderlag, medan räntefri stående del av samlingslokalslån får utgöra högst 40 % av låneunderlaget eller, då fråga är om speciella ungdomslokaler, högst 50 % av detta underlag. Även om skolbyggnadsbidraget i de allra flesta fall utgår med procenttal som avsevärt understiger nämnda maximala kan det väl tänkas att det kan ställa sig fördelaktigare att få sådant bidrag än att få samlingslokalslån. För att föreningar som huvudmän skall bli jämställda med kommuner bör bestämmelserna om samlingslokalslån ändras så att räntefri stående del av sådant lån kan utgå med samma belopp som skulle ha kunnat utgå till kommunen i form av skolbyggnadsbidrag.

Utredningen har funnit, att det är lämpligast att stödet till gemensamhetsanläggningar i föreningsregi lämnas enbart i form av samlingslokalslån.

I fråga om gemensamhetsanläggningar, för vilka kommun är huvudman, föreslår utredningen att samlingslokalslån i samtliga fall skall komma till användning för samlingslokalsdelen av gemensamhetsanläggningarna. Utredningen har därvid tagit hänsyn till att det kan vara svårt att på ett enkelt och praktiskt sätt avgränsa de fall då skolbyggnadsbidrag skulle kunna utgå samt till att den bästa överblicken av samlingslokalsstödet erhålles på detta sätt.

Den av utredningen förordade ordningen kommer att medföra, att en del av samlingslokalslånen kommer att gå till skollokaler medan någon motsvarande användning av skolbyggnadsbidrag till samlingslokaler inte kom-

mer i fråga. Utredningen anser, att detta med ledning av erfarenheten bör beaktas vid medelsanvisningen till lånefonden för allmänna samlingslokaler.

Utredningen understryker, att vad den behandlat är lokaler som utnyttjas gemensamt dvs. både som skollokaler och samlingslokaler. Det förekommer att t. ex. ett antal rum för föreningsverksamhet inrymmer i en skola. I sådana fall skall i enlighet med vad utredningen anfört stöd lämnas i form av samlingslokalslån. Skulle motsvarande fall uppkomma beträffande en föreningsägd anläggning — dvs. att skollokaler som inte erfordras såsom samlingslokaler skulle inrymmas i anläggningen — bör samlingslokalslån kunna lämnas även för sådana lokaler om det är fråga endast om mindre utrymmen jämfört med de lokaler som erfordras också som samlingslokaler. Är skollokalerna av större omfattning så att anläggningen snarast har karaktären av skola bör samlingslokalslån inte lämnas för skollokalerna.

Kommunerna och de allmänna samlingslokalerna

Utredningen anför, att det utan tvivel är en viktig kommunal angelägenhet att se till att medborgarna i kommunen har tillgång till samlingslokaler i tillräcklig omfattning för olika ändamål. Tillgodoses inte lokalbehovet av föreningar eller andra får det anses ankomma på kommunen att anordna erforderliga samlingslokaler. Det är också av betydelse, att samlingslokalsfrågorna löses på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt. Kommunerna själva, kommunala, kooperativa och enskilda bostadsföretag, olika föreningar m. fl. kan vara huvudmän för samlingslokaler. Det är därför en maktpåliggande uppgift att samordna olika åtgärder för ordnande av sådana lokaler, att bevaka, att inte två lokaler bygges om behovet kan tillgodoses av en osv. Denna samordnande uppgift bör i första hand ankomma på kommunen. Det torde för driftekonomin vara nödvändigt att i största möjliga utsträckning ordna så att samlingslokaler också erhåller användning för annat ändamål. Kommunen som huvudman för skolväsendet har de största förutsättningarna att bevaka att möjligheterna härvidlag utnyttjas. Det kan inträffa, att kommunala lokaler, t. ex. skollokaler, tillhandahålles som samlingslokaler för väsentligt lägre avgift än föreningsägda lokaler. Om sistnämnda lokaler erfordras för orten föreligger även här en samordningsuppgift för kommunen. Om en samlingslokal inte bär sig aktualiseras frågan om kommunalt stöd för täckande av underskottet. Måste samlingslokalen läggas ned, har kommunen i regel de största möjligheterna att ordna så att fastigheten kommer till användning för annat samhällsnyttigt ändamål.

Kommunerna är, anför utredningen, redan nu starkt engagerade såväl genom anordnande och drivande av samlingslokaler i egen regi som genom stöd vid anordnande av samlingslokaler i föreningsregi och till driften av sådana samlingslokaler. Deras visade intresse har tidigare åberopats som skäl emot att fordra kommunala engagemang såsom villkor för statslån.

Man har menat, att de kommunala insatserna kan påräknas ändå och att kravet på kommunal borgen kan vara till förfång för föreningslivets frihet.

Läget måste nu enligt utredningens mening anses vara ett annat än tidigare. De svårigheter för finansiering av samlingslokalernas drift som framträtt under senare tid gör, att kraven på samordning vid planering av samlingslokalsbyggen, vid utnyttjande av tillgängliga lokaler osv. måste ställas högre än förut. Då den samordnande uppgiften i första hand bör ankomma på kommunen synes det lämpligt att kommunen har ett direkt ekonomiskt intresse i samlingslokalsföretagen.

Byggandet av samlingslokaler bör inte förbehållas kommunerna. Fortfarande torde gälla, att ägandet och drivandet av sådana lokaler är av stort värde för föreningslivet samt att många kommuner finner det lämpligast att samlingslokalerna drives av föreningar. För att det skall bli möjligt för föreningarna att i framtiden bevara sin ställning på detta område finner utredningen det nödvändigt att det redan existerande samarbetet mellan föreningarna och kommunerna fortsätter samt utvecklas ytterligare. Kommunal medverkan och visst kommunalt ansvar bör vara regel.

Vidare bör som en väsentlig omständighet beaktas, att den säkerhet staten har för utlämnade samlingslokalslån måste betecknas som svag i fråga om föreningsägda lokaler. Detta beror främst på att värdet av en fastighet som uppförts för användning såsom samlingslokal i regel är lågt i förhållande till de nedlagda kostnaderna, om fastigheten skall användas för annat ändamål. Om ett samlingslokalsföretag inte bär sig utan fastigheten måste realiserats är statens möjligheter att erhålla täckning för statslånet därför vanligen små. Det finns enligt utredningens uppfattning inte skäl för att statens säkerhet för räntor och amorteringar skall vara sämre när förening är huvudman än när kommun är det.

Utredningen har övervägt om det nu anförda bör ge anledning till införande av krav på visst kommunalt bidrag vid anordnande av allmänna samlingslokaler. Utredningen anser det emellertid inte lämpligt att införa bestämmelser härom. Däremot anser utredningen det nödvändigt att man i framtiden som regel begär kommunal borgen för statslånet. Denna borgen bör dock begränsas till statslånets amorteringsdel. Härigenom kommer kommunens ansvar gentemot staten att i fråga om denna del av lånet bli det samma vare sig samlingslokaler anordnas i kommunens egen regi eller i föreningsregi.

Utredningen erinrar vidare, att bostadskollektiva kommittén, som tidigare behandlat ifrågavarande spørsmål, främst åberopade hänsyn till föreningslivets frihet som skäl mot fordran på kommunal borgen. Man tänkte sig fall då ett i och för sig berättigat projekt till samlingslokaler mötte motstånd hos vederbörande kommunalrepresentation, eventuellt med hänsyn till att majoriteten inte sympatiserade med den särskilda meningsriktning föreningen i fråga kunde representera, eller att projektet tillgodosåg behovet

inom en särskild del av en storkommun vars övriga delar var obenägna att åta sig ekonomiska risker för ändamålet. Dessa farhågor synes utredningen numera knappast ha större tyngd. Tillgängliga uppgifter ger vid handen att man från kommunalt håll intar en starkt positiv hållning när det gäller allmänna samlingslokaler samt att kommunernas villighet att göra ekonomiska insatser för att tillgodose behovet av sådana lokaler som regel är stor och alltjämt ökar. Det är därför föga sannolikt att angelägna lokalprojekt inte skulle kunna genomföras på grund av kommunalt motstånd. Utredningen anser det över huvud taget tveksamt om statslån bör lämnas till företag vilka inte har stöd av en majoritet i kommunens representation, då bristen på sådant stöd kan tyda på att projektet inte är tillräckligt genomarbetat.

Utredningen finner det nu anförda tala för att kravet på kommunal borgen bör vara ovillkorligt. Då förhållandena i samband med tillkomsten av allmänna samlingslokaler onekligen kan variera i betydande utsträckning på skilda orter och då de väsentliga syftena med förslaget om borgen i särskilda fall kan tänkas bli tillgodosedda även i andra former, har utredningen emellertid stannat för att föreslå, att en möjlighet skall finnas att efterge kravet i fråga. Utredningen föreslår därför, att bestämmelserna utformas så, att Kungl. Maj:t kan medge undantag från borgenskravet på grund av särskilda skäl. Härmed åsyftar utredningen i första hand att samlingslokalen fyller ett angeläget behov samt att den anordnande föreningens ekonomi och utsikterna att finansiera driften av lokalen bedömes vara så goda att kommunens stöd för framtiden inte anses erforderligt. Föreningens egen insats bör vara så stor, att statslånets plats i förmånsrättsordningen blir bättre än vad som erfordras enligt gällande bestämmelser. Enligt dessa skall såsom säkerhet för lån lämnas inteckning, som skall ligga inom 90 % av fastighetens värde. En förutsättning för att undantag från borgenskravet skall medges bör vara, att statslånet kommer att falla inom högst 60—70 % av värdet.

Beträffande nu ifrågavarande avsnitt är utredningen inte enig. *Ledamoten Larsson* har inte kunnat ansluta sig till förslaget om borgensskyldighet för kommunerna och har anfört följande.

Om lånebeviljandet föregås av en mera ingående prövning, bör förlusterna kunna begränsas till undantagsfall där företagen på grund av särskilda omständigheter såsom avfolkning, ändrade kommunikationer, inverkan från tillkomna lokaler i andra orter osv., råkat i ekonomiska svårigheter. Förlusten bör då bäras av staten och ej av kommunen.

Genom en föreskrift om kommunal borgen skulle förhållanden i kommunen såsom fullmäktigemajoritetens inställning till ett aktuellt projekt, kommunens ekonomi m. m. kunna få ett icke avsett inflytande på möjligheten att erhålla statslån till samlingslokaler inom kommunen.

Om å ena sidan samlingslokalföretagets ekonomiska förutsättningar bedömes såsom otillräckliga och å andra sidan kommunen ej lämnat det ekonomiska stöd, som kunnat förväntas med hänsyn till samlingslokalens bety-

delse för bygden och andra omständigheter, må Kungl. Maj:t dock på förslag av samlingslokalsnämnden som villkor för statslån kunna ställa att kommunen ger samlingslokal företaget ekonomiskt stöd med visst belopp såsom anslag eller lån och/eller som bidrag till driften under visst antal år.

Saneringsstöd

Till utredningen har överlämnats en av Bygdegårdarnas riksförbund, Riksföreningen Våra gårdar samt Folkets husföreningarnas riksorganisation gemensamt avgiven framställning, vari organisationerna yrkat att möjligheten för de huvudmän som råkat i betalningssvårigheter att erhålla saneringslån väsentligt utvidgas. I skrivelsen framhålles, att många föreningar i ekonomiskt trångmål inte har någon annan möjlighet att klara sina ekonomiska svårigheter än genom att ansöka om statligt saneringslån. Med hänsyn till att sådant lån enligt nuvarande författning endast kan beviljas därest inteckningssäkerhet kan erbjudas inom 90 % av belåningsvärdet, kan i allmänhet bestämmelserna icke tillämpas och lån icke erhållas. Föreningen har i regel utnyttjat denna säkerhet för de lån, som upptagits i samband med ny- eller ombyggnaden.

Med anledning härav har riksorganisationerna bl. a. anhållit att nuvarande lånekungörelse så ändras, att saneringslån helt friställes från lånevillkoren för övriga lån, att lånen till sin helhet beviljas räntefria samt att nämnden för samlingslokaler får i uppdrag avgöra vilka föreningar, som bör beviljas saneringslån.

Utredningen anför, att saneringslånen hittills spelat en ganska liten roll. De har emellertid fått en ökad aktualitet i samband med att ett relativt stort antal lokalföretag kommit på obestånd.

Om ett företag erhållit stöd i sådan utsträckning att utrymme för ytterligare stöd inte finns inom maximigränserna kan saneringslån med nu gällande bestämmelser inte lämnas. De möjligheter som då finns är en rekonstruktion utan ytterligare insats från statens sida eller en rekonstruktion där staten, ev. jämte andra fordringsägare, avstår från en större eller mindre del av sin fordran.

En avskrivning av statens fordran bör, anför utredningen, uppenbarligen endast ske när så är oundgängligen nödvändigt. I vissa fall torde dock sådan avskrivning vara ofrånkomlig. Det kan sålunda vara tydligt att en samlingslokal är fellokaliserad — antingen från början eller till följd av befolkningsomflyttningar — och att företaget inte fyller ett sådant behov att förutsättningar för dess fortsatta existens finns.

Som regel torde situationen vara den att samlingslokalen alltjämt fyller ett angeläget behov men att inkomsterna inte är tillräckliga för att bestrida kostnaderna. I sådana fall är det av vikt att företaget om möjligt rekonstrueras så att det kan fylla sin uppgift till nytta för bygden.

Huvudansvaret för att en rekonstruktion kommer till stånd synes böra

vid sidan av lokalägarna åvila kommunerna. Såsom framgår av vad som tidigare anförts tar kommunerna också i växande utsträckning på sig att lämna bidrag till driften av samlingslokaler. Om en föreningsägd lokal trots kommunalt stöd i den utsträckning som rimligen kan begäras inte kan klara sina förpliktelser uppkommer frågan huruvida statligt stöd bör kunna lämnas utöver gällande maximigränser. Starka skäl talar givetvis emot att statens stöd utsträcker utöver dessa gränser. Vissa skäl talar emellertid också för att möjlighet öppnas för sådant stöd i särskilda fall. Detta kan sålunda skapa förutsättningar för att staten får igen lån som eljest skulle få avskrivnas, i det att staten kan mera aktivt medverka till rekonstruktion av företaget. Detta kan ha betydelse bl. a. om fastigheten måste byggas om för att möjliggöra uthyrning i öppna marknaden av viss del av lokalerna. I detta sammanhang är det av betydelse att marknadsvärdet på fastigheter som är byggda för att användas som samlingslokaler vid realisation som regel torde visa sig vara så lågt att staten, som vanligen tagit topprisken, inte har utsikt att få igen någon del av lånet om kommunal borgen inte lämnats för detta.

Vidare åberopas såsom motiv för möjlighet till särskilt stöd intresset av att åt en bygd bevara samlingslokaler, som är av stort värde för bygden och som kan befaras gå förlorade oaktat kommunen är beredd att göra en insats efter måttet av sin förmåga.

Sådant särskilt stöd som nu är i fråga kan enligt utredningens mening inte gärna lämnas inom ramen för den ordinarie långivningen. Det bör ha en extraordinär karaktär och bekostas av anslag som anvisas på driftbudgeten. Utredningen förordar, att medel ställes till förfogande för sådant särskilt stöd som nu är i fråga. Såsom villkor för sådant stöd bör gälla följande.

Behovet av samlingslokalerna måste vara påtagligt. Möjligheterna att genom uthyrning för andra ändamål förbättra företagets ekonomi måste ha utnyttjats.

Kommunen bör ha gjort den insats som rimligen kan fordras med hänsyn till kommunens ekonomi. Bidrag bör sålunda lämnas till driftkostnaderna och kommunen måste vara beredd att göra en väsentlig insats vid en rekonstruktion.

Särskilt stöd av statsmedel bör lämnas endast till ett belopp som motsvarar en del av statslånets amorteringsdel, lämpligen högst hälften av denna. Kommunen måste ikläda sig ansvar för att räntor och amorteringar på statslånet kommer att erläggas.

Utredningen har inte funnit det möjligt att mera^{exakt} bedöma medelsbehovet för sådant särskilt stöd som nu är i fråga. Varje särskilt ärende måste underkastas en noggrann prövning innan ställning kan tas till huruvida särskilt stöd bör lämnas och i så fall med vilket belopp. Utredningen förordar, att för nästa budgetår anvisas ett anslag av 500 000 kronor för ändamålet. Anslaget bör disponeras av Kungl. Maj:t efter förslag av samlingslokalsnämnden.

Förfarandet vid betalningsförsummelse

Utredningen anför, att uppsägning av lån hittills inte ägt rum vid betalningsförsummelse. I stället har, huvudsakligen genom vederbörande riksorganisation, kontakt tagits med den lokalägande föreningen när betalningsförsummelse konstaterats. I samarbete med föreningen, kommunen, industriföretag m. fl. har man sökt erhålla tillskott till föreningen och, där en väsentlig rekonstruktion ansetts nödvändig, sökt förhandla sig fram till en rekonstruktionsplan.

Utredningen anser det riktigt att man när betalningsförsummelse konstateras och denna inte befinnes föranledd av rent tillfälliga omständigheter bör inrikta sig på att i samarbete med övriga intresserade parter åstadkomma en hållbar rekonstruktion av företaget. Såsom utredningen tidigare anfört bör huvudansvaret härför åvila kommunen. Givetvis bör staten som långgivare medverka vid saneringsarbetet.

Det är uppenbarligen en fördel om staten i ärenden av ifrågavarande slag företrädes av organ som har särskild erfarenhet av likartad verksamhet. Detta är fallet med länsbostadsnämnderna. Utredningen har tidigare föreslagit, att dessa skall kunna delta i behandlingen av ansökningar om samlingslokalslån. Utredningen anser det lämpligt att de också övertar länsstyrelsernas befattning med låneförvaltningen och alltså företräder staten i ärenden som föranledes av betalningsförsummelse.

Det har, anför utredningen, förekommit att förening under åtskilliga år försummat att erlagga annuiteter utan att ett definitivt uppklarande av frågan kommit till stånd. Utredningen anser detta olämpligt. Ett ingripande bör äga rum snabbt när betalningsförsummelse konstateras. Erlägges inte till betalning förfallet belopp inom åtta dagar efter förfalldagen bör sålunda anledningen härtill undersökas. Länsbostadsnämnden bör härvid ta kontakt med låntagaren samt, om det därvid inte befinnes att försummelsen är att betrakta som en tillfällig företeelse, med kommunen. Ger den första undersökningen vid handen att risk för insolvens hos den lokalägande organisationen föreligger bör en noggrannare undersökning komma till stånd. Härvid bör frågan om lokalföretaget tas upp i sitt sammanhang med hela samlingslokalsfrågan i kommunen. Det bör undersökas om ändrade riktlinjer för verksamheten påkallas, om det är möjligt att bredda underlaget för företaget genom samarbete med andra organisationer, om lokalerna kan erhålla sådan användning — vid sidan av nyttjandet som samlingslokaler — att ägarens inkomster ökas, om lokalerna över huvud taget fortfarande fyller ett väsentligt behov osv. På kommunen bör ankomma att ta ställning till det stöd som från kommunens sida bör lämnas företaget med anledning av betalningssvårigheterna.

Vid nämnda undersökning bör i förekommande fall vederbörande riksorganisation om möjligt medverka.

Sedan den nämnda undersökningen avslutats bör länsbostadsnämnden redovisa resultatet av densamma till nämnden för samlingslokaler. Finner nämnden att förutsättningar för fullgörande av betalningsförpliktelserna för framtiden inte föreligger bör nämnden ha att uppsäga lånet.

Organisationen

Utredningen ifrågasätter inte någon ändring vare sig beträffande beslutanderätten i låneärendena eller beträffande samlingslokalsnämndens ställning.

Utredningen anser emellertid en viss förstärkning av samlingslokalsnämndens kansli nödvändig, främst för att de driftekonomiska frågorna skall kunna ägnas större uppmärksamhet än hittills. Av vikt är i detta sammanhang att nämnden erhåller resurser för att bearbeta ekonomiska redogörelser från låntagarna samt för att upprätta en driftkostnadsstatistik som kan utnyttjas vid handläggningen av låneärenden. Utredningen anser, att närmare förslag härom bör läggas fram av nämnden.

Yttranden över samlingslokalsutredningens betänkande

Mot vad utredningen anfört angående läget för de allmänna samlingslokalerna och utsikterna för framtiden har i stort sett inte gjorts någon erinran i yttrandena. Vad utredningen anfört om behovet av nya samlingslokaler har understrukits i flera yttranden. *Statens nämnd för samlingslokaler* instämmer sålunda i att behovet av allmänna samlingslokaler alltjämt är stort. Nämnden framhåller, att det aldrig annat än undantagsvis varit från strängt ekonomisk synpunkt lönande att driva dylika lokaler. En långivning till företag av ifrågavarande typ kan därför enligt nämndens mening icke bygga på normala företagsekonomiska principer. Det mått av risktagande som innefattas i all låneverksamhet måste i fråga om långivning till samlingslokaler vara större och det är därför icke märkligt om än beklagligt om någon förlust på längre sikt skulle uppstå. Även *länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller, att tillgången på samlingslokaler är otillräcklig, varför det är angeläget att samhällets stöd för anordnande av dylika lokaler utformas så, att tillkomsten av nya sådana icke alltför mycket försvåras.

Statskontoret anför, att den hittills konstaterade utvecklingen, vilken redan satt allvarliga spår i samlingslokalernas ekonomi, av allt att döma kan förutsättas komma att fortgå, tidvis måhända rentav hastigare än hittills. De väsentligt ändrade betingelserna för samlingslokalerna bör föranleda en mera vittgående omprövning än som skett i betänkandet beträffande frågan på vilket sätt stöd från det allmänna bör utgå.

Vad utredningen uttalat om ytterligare utveckling av granskningen av låneärendena, försiktighet vid bedömning av lokalbehovet, kommunernas medverkan vid utredningsarbetet m. m. har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran. *Nämnden för samlingslokaler* framhåller dock, att granskningen under de senaste åren successivt har skärpts samt att de av utredningen uppdragna riktlinjerna redan nu i allt väsentligt tillämpas av nämnden.

Förslaget att länsbostadsnämnden i stället för länsstyrelsen skall vara remissinstans i länen har mött erinringar i några yttranden. *Länsstyrelsen och länsbostadsnämnden i Jämtlands län* samt *länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län* anser, att länsstyrelserna och ej länsbostadsnämnderna bör vara remissinstans i ifrågasvarande ärenden. *Länsbostadsnämnden i Stockholms län* anför, att nämnden för samlingslokaler själv bör inhämta de uppgifter den anser erforderliga i de olika ärendena. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser, att frågan om länsbostadsnämndernas inkoppling på ifrågasvarande ärenden bör anstå till dess resultatet av pågående utredning angående den bostadspolitiska organisationen föreligger.

Folkets husföreningarnas riksorganisation och Bygdegårdarnas riksförbund föreslår, att beslutanderätten i låneärendena skall överflyttas från Kungl. Maj:t till statens nämnd för samlingslokaler.

Förslaget till samordning av bestämmelserna om samlingslokalslån och skolbyggnadsbidrag har allmänt godtagits. *Statskontoret* anser, att den räntefria delen för samlingslokalsutrymmen och skoländamål sammanlagt inte bör uppgå till större del av låneunderlaget än vad som med nu gällande bestämmelser skulle ha erhållits i form av räntefri del och skolbyggnadsbidrag. *Skolöverstyrelsen* anför, att bestämmelserna om lån för föreningsägda gemensamhetsanläggningar bör utformas så att lånets subventionsdel bestämmes till skolbyggnadsbidragets procent endast när detta medför ett för huvudmannen förmånligare resultat än en tillämpning av huvudbestämmelserna i lånekungörelsen. Överstyrelsen framhåller dessutom beträffande handläggningen av ärenden om gemensamhetsanläggningar, att överstyrelsen bör höras redan i samband med planerandet av lokalerna.

Beträffande utredningens förslag att kommunerna skall ha de planerande och samordnande uppgifterna samt att kommunal borgen i princip bör krävas för amorteringsdelen av statslånet är åsikterna delade. Utredningens förslag tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *riksräkenskapsverket, länsstyrelserna i Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västernorrlands och Norrbottens län. Länsbostadsnämnden i Kronobergs län* anser, att kravet på borgen bör vara oeftergivligt. Utredningens förslag tillstyrkes vidare av *samlingslokalsnämnden* (majoriteten), som dock förordar, att kravet på kommunal borgen må eftergivnas i de fall

inteckningssäkerheten ligger inom 75 % av fastighetsvärdet eller fackliga eller andra organisationer, företag eller andra fast organiserade korporationer lämnat sådana utfästelser, att driften av lokalerna för översködlig tid kan antas vara säkerställd. *Länsstyrelsen* och *länsbostadsnämnden i Jämtlands län* föreslår, att kommunal borgen skali krävas endast om och i den mån den övre gränsen för statslånets förmånsrättsläge överstiger 75 % av låneunderlaget.

Förslaget avstyrkes av *bostadsstyrelsen* (majoriteten), som bl. a. hänvisar till vad reservanten i utredningen anfört, och *länsstyrelsen i Stockholms län*, som anser lämpligast att Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmer säkerheten på sätt utredningen föreslagit för det speciella fallet att dispens lämnas från borgensvillkoret. *Skolöverstyrelsen* samt *länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län* ställer sig tveksamma till villkoret om obligatoriskt kommunalt borgensåtagande och ansluter sig närmast till vad reservanten anfört härom. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* ifrågasätter om inte kravet på kommunal borgen går för långt.

Svenska stadsförbundet har anfört bl. a. följande.

Frågan om införande av krav på ekonomiskt engagemang från kommunernas sida såsom förutsättning för det statliga stödet har övervägts i tidigare utredningar rörande samlingslokaler. Tanken har emellertid då avvisats av de sakkunniga, och detta torde främst ha berott därpå, att det klart visats, att kommunerna ett dylikt krav förutan är medvetna om sitt ansvar för att behoven av allmänna samlingslokaler tillgodoses och även att de i mycket betydande omfattning lämnat ekonomisk medverkan. Att kommunerna i dessa avseenden under de senaste åren skulle ha sökt undandraga sig sitt ansvar lär inte med fog kunna hävdas. Något sådant har inte heller gjorts gällande i den nu föreliggande utredningen, där det tvärtom fastslås, att kommunerna redan nu är starkt engagerade och att också de kommunala prestationerna beloppsmässigt kraftigt stegrats. Enligt styrelsens mening måste detta konstaterande innebära, att kommunerna väl dokumenterat sin beredvillighet att medverka vid planeringen av samlingslokalsbyggandet, att främja tillkomsten av erforderliga nya samlingslokaler och att stödja äldre företag, som har att kämpa med ekonomiska svårigheter. De härom i betänkandet anförda sifferuppgifterna talar även sitt tydliga språk. I själva verket torde de kommunala insatserna på detta område vara större än de statliga.

Svenska landskommunernas förbund har anfört:

Kommunernas stöd har årligen ökat och man får säkerligen räkna med en fortsatt ökning av det kommunala engagemanget. Under sådana förhållanden kan det enligt styrelsens mening icke vara rimligt, att genom införandet av kommunal borgensskyldighet för statslånets amorteringsdel kräva ytterligare medverkan från kommunernas sida. Det framstår dessutom som oriktigt, att kommunerna i ett läge med ökade ekonomiska svårigheter för samlingslokalsföretagen skall helt övertaga statens risktagande.

I första hand tänker styrelsen på kommuner med vikande befolkningsunderlag, vilka oftast tillhör de ekonomiskt sämst ställda. Pågående utflytning, som ju i mycket ringa utsträckning kan hindras genom kommunala

åtgärder, torde för övrigt leda till att dessa kommuners ekonomi kommer att bli ytterligare ansträngd. Hittills har även ifrågavarande kommuner lämnat betydande ekonomiskt stöd till anordnande av samlingslokaler, vilket har ansetts vara nödvändigt därför att behovet av dylika lokaler är där minst lika stort som i övriga kommuner. Om emellertid endast kommunerna skall svara för risktagandet kommer det enligt styrelsens bedömning att bli väsentligt försämrade möjligheter att tillgodose behovet av samlingslokaler i de kommuner, vilkas invånarantal minskar.

Folkets husföreningarnas riksorganisation har bl. a. anfört, att utredningen i alltför hög grad lagt bankmässiga synpunkter på säkerhetsfrågorna. Även om organisationen delar utredningens synpunkt att det är önskvärt med ett kommunalt engagemang i lokalfrågorna kan den inte finna att detta bör leda till ett kommunalt borgensåtagande. Kommunernas engagemang är redan nu så omfattande, att kommunerna har all anledning ägna planering och samordning stor omsorg. Kravet på i princip obligatorisk kommunal borgen skulle ha till följd att de nuvarande kontanta kommunala bidragen till lokalprojekten minskades. Kommunerna skulle säkert i många fall anse sig ha gjort en rimlig insats genom det föreslagna borgensåtagandet. Härtill kommer, och detta är den allvarligaste konsekvensen av utredningens förslag, att ett stadgande om obligatorisk borgen otvivelaktigt kommer att ha till följd en förskjutning av huvudmannskapet från föreningslivet till kommunerna. En sådan utveckling betraktas inte av någon som önskvärd. Denna uppfattning synes också delas av utredningen. Förslaget om kommunal borgen kan vidare komma att försvåra en önskvärd regionplanering av samlingslokalerna, då det inte kan vara rimligt att en kommun som lyser en regionanläggning skall ta på sig det ekonomiska ansvaret gentemot staten på de övriga berörda kommunernas vägnar. I stort sett samma synpunkter har anförts av *Bygdegårdarnas riksförbund* och *Riksföreningen Våra gårdar*.

Statskontoret anför, att det med tanke på de kommunala intressena synes ligga närmast till hands att kommunerna övertar långivningen. Vissa skäl — t. ex. mellankommunala lokaliseringsproblem beträffande samlingslokaler ävensom att ett opartiskt utnyttjande måste garanteras — kan dock motivera, att staten åtminstone övergångsvis alltjämt svarar för en del av långivningen. Statskontoret föreslår, att möjligheten att erhålla räntefritt stående lån behålles. Spörsmålet om borgen behöver då inte aktualiseras.

Förslaget om särskilt saneringsstöd utöver vad som medges i gällande författning tillstyrkes eller lämnas utan erinran av samtliga remissorgan utom *statskontoret*, som anser att saneringsstöd bör givas på det sättet, att amorteringsdelen av lånet stadigvarande eller tillfälligt förvandlas till en räntefri stående del. Att på sätt utredningen förordat nya statliga medel skulle tillskjutas för att stödja verksamheten, anser statskontoret i realiteten komma att leda till att staten får påtaga sig ansvaret för den fortsatta finansieringen av samlingslokalerna.

Statens nämnd för samlingslokaler, länsstyrelsen i Stockholms län, Svenska stadsförbundet, Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation och Riksföreningen Våra gårdar biträder inte förslaget att kommun måste ikläda sig ansvar för räntor och amorteringar på statslånet m. m. för att statligt saneringsstöd skall kunna ges. Sistnämnda tre organisationer avstyrker dessutom den av utredningen föreslagna maximeringen av stödet i fråga till högst hälften av statslånets amorteringsdel. Organisationerna erinrar härjämte om att praxis i fråga om beräkningen av låneunderlaget ändrats i så måtto att vissa utrymmen, för vilka kostnaderna tidigare inte inräknades i detta underlag, numera godtages såsom låneberättigande, varför en uppräknig av underlaget i fråga i sådana fall bör kunna göras. En viss sanering skulle alltså i dylika fall kunna göras inom ramen för gällande bestämmelser.

Förslaget att förvaltningen av samlingslokalslånen skall överföras från länsstyrelserna till länsbostadsnämnderna har avstyrkts av *statskontoret, riksräkenskapsverket, länsstyrelserna i Östergötlands, Jämtlands och Västerbottens län*, vilka anser, att uppgiften alltjämt bör ankomma på länsstyrelserna, samt *länsstyrelsen i Norrbottens län* och *länsbostadsnämnden* i samma län, vilka föreslår att förvaltningen överlåtes på riksbanken. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser, att ett ställningstagande i frågan bör anstå till dess att resultatet av den pågående utredningen om den bostadspolitiska organisationen föreligger.

Vad utredningen i övrigt anfört beträffande förfarandet vid betalningsförsummelse har i stort sett inte föranlett erinringar. *Samlingslokalsnämnden* anför dock, att nämnden omedelbart bör under rättas vid betalningsförsummelse. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser, att länsstyrelsen bör få tillsätta en av revisorerna i den lokalägande föreningen.

Förslag av 1958 års besparingsutredning

1958 års besparingsutredning har i sitt i augusti 1959 avlämnade betänkande bl. a. berört frågan om det fortsatta statliga stödet till allmänna samlingslokaler. Utredningen framhåller, att detta stöd i huvudsak består av lån till uppförande eller anskaffande av lokaler. Inventariebidraget — vilket avser dels allmänna samlingslokaler dels ock ungdomslokaler som ej hänföres till allmänna samlingslokaler — torde däremot vara av relativt underordnad betydelse när det gäller de allmänna samlingslokalerna och även beträffande de särskilda ungdomslokalerna synes detsamma vara av begränsad betydelse. Enligt utredningen bör statens stöd till samlingslokaler därför helt koncentreras till lokalanskaffningen och inventariebidraget slopas fr. o. m. den 1 juli 1960.

Yttranden över besparingsutredningens förslag

Besparingsutredningens ifrågavarande förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i flertalet av de över betänkandet avgivna yttrandena. I några yttranden avstyrkes emellertid förslaget.

Statens nämnd för samlingslokaler framhåller, att under de gångna åren inventariebidragen kommit att spela en betydande roll i det samlade statsstödet till samlingslokaler och bidragens betydelse har enligt nämndens mening under de sista åren snarare ökat än minskat. I ett läge med kraftigt stegrade anspråk på bidragsmedel och kärvare ekonomiskt klimat för de lokalägande föreningarna har nämnden därför i sina anslagsäskanden för budgetåret 1960/61 funnit sig böra hemställa, att anslaget upptages med samma belopp som för budgetåren 1957/58 och 1958/59 eller 600 000 kronor, dvs. 200 000 kronor mera än innevarande budgetår. Enligt nämndens mening utgör inventariebidragen f. n. en naturlig och nödvändig del av statsstödet till samlingslokaler.

Folkets husföreningarnas riksorganisation, Bygdegårdarnas riksförbund och Riksföreningen Våra gårdar framhåller, att den besparing som skulle kunna vinnas genom att slopa ifrågavarande bidragsgivning är synnerligen blygsam. Organisationerna anser dessutom, att inventariebidraget fortfarande är av väsentlig betydelse för arbetet att anordna allmänna samlingslokaler. I många fall torde utrustningsbidraget vara avgörande för en förenings möjligheter att bygga m. m. Detta gäller framförallt vid renovering av äldre samlingslokaler. Även för kapitalanskaffningen till de nybyggda lokalerna är emellertid inventariebidraget av utomordentlig vikt. Icke heller nykterhetspolitiska synpunkter, som till stor del åberopades för ifrågavarande bidragsgivning, synes sakna aktualitet i dagens läge.

Även *socialstyrelsen, Landsorganisationen och HSB:s riksförbund* anser, att ifrågavarande bidrag alltjämt har en uppgift att fylla.

Anslagsframställningar

Statens nämnd för samlingslokaler

	Anslag	Nettoutgift
1958/59	54 800	61 730
1959/60 (statsliggaren s. 367)	53 000	

I. *Statens nämnd för samlingslokaler* har (skr. 31/8 1959) anfört, att den för nämnden avsedda expeditionspersonalen består av en kontorist samt ett halvtidsanställt biträde i reglerad befordringsgång. Det har visat sig ogör-

ligt att besätta halvtidstjänsten med permanent innehavare. Det är angeläget för nämnden att såsom medhjälpare åt kontoristen kunna förvärva en befattningshavare, som är beredd att stanna i nämndens tjänst för längre tid och som vid behov kan vikariera på befattningen som kontorist. Halvtidstjänsten bör därför bytas ut mot en heltidstjänst, för vilket ändamål nämnden beräknar en anslagshöjning med 4 542 kronor. Till kompensation för höjda folkpensionsavgifter erfordras vidare 306 kronor och till rörligt tillägg 1 264 kronor. Till avlöningar bör i enlighet härmed beräknas en höjning med sammanlagt 6 100 kronor.

För tryckning av en handledning avsedd för lokalbyggarna anvisades för budgetåret 1958/59 5 000 kronor under posten till publikationstryck. Sedan 1959 års samlingslokalsutredning tillkallats i februari 1959 har nämnden ansett sig böra låta anstå med tryckningen av handledningen. Då tryckningen kan väntas bli aktuell senast under nästa budgetår bör samma belopp, 5 000 kronor, ånyo anvisas. Inkomstposten, som f. n. är uppförd med 2 000 kronor, bör samtidigt höjas med 3 000 kronor.

Anslaget föreslås sålunda höjt med $(6\ 100 + 5\ 000 - 3\ 000)$ 8 100 kronor.

II. I sitt yttrande över 1959 års samlingslokalsutredningsbetänkande har *statens nämnd för samlingslokaler* preciserat de förstärkningar, som nämnden anser erforderliga med anledning av utredningens förslag.

Nämnden anser det vara välmotiverat, att uppgifter rörande driften av de statsbelånade samlingslokalerna kontinuerligt inhämtas och bearbetas av nämnden. En förutsättning härför är emellertid, att samtliga läntagare tilllämpar ett enhetligt redovisningssystem. Enligt nämndens mening bör särskild expertis anlitas för uppgiften att konstruera en kontoplan och utarbeta föreskrifter för dess tillämpning. Kostnaderna härför uppskattas preliminärt till 8 000 kronor. Den kontinuerliga granskningen av balans- samt vinst- och förlusträkningar förutsättes i huvudsak åvila nämndens sekreterare och biträdande sekreterare. Ytterligare en biträdande sekreterare erfordras på grund av de nya arbetsuppgifterna. Med anledning härav bör anslaget räknas upp med ett belopp motsvarande fem månadsarvoden eller 2 000 kronor.

Nämnden finner det vidare skäligt, att arvodet till sekreteraren, vilket sedan den 1 juli 1957 utgör 5 400 kronor för år, höjes med 1 800 kronor. I anslutning härtill bör även arvoden till nämndens biträdande sekreterare höjas från f. n. 400 kronor till 500 kronor för månad. Vid bifall till nämndens förslag om viss förstärkning av sekreterarepersonalen kan ökningen av medelsbehovet beräknas till 2 400 kronor. För ritningsgranskningen anlitar nämnden en arkitekt, som härför uppbär ett arvode av 500 kronor för månad. Då arkitekten förutom granskningen har att svara för den huvudsakliga kontakten med skolöverstyrelsen, anser nämnden, att hans arvode bör höjas med 1 200 kronor för år.

Befattningen som föreståndare för nämndens expedition är placerad i lönegrad Ae 9 (kontorist). Nämnden, som tidigare föreslagit att tjänsten placeras i 10 lönegraden och samtidigt ordinariesättes, upprepar nu med hänsyn till de nytillkommande arbetsuppgifterna detta förslag. Vid bifall härtil kan en å nämndens personalförteckning uppförd tjänst som kontorsbiträde i Ao 5 indragas. Den ökning av medelsbehovet som föranledes av nämndens förslag beräknas till 768 kronor.

De av nämnden i detta sammanhang föreslagna förändringarna medför ett ökat medelsbehov för avlöningar som för budgetåret 1960/61 kan beräknas till i runt tal 16 200 kronor.

Enligt den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten äger nämnden för reseersättningar disponera 2 000 kronor samt för expenser 3 000 kronor. Med hänsyn till önskemålet om en mera ingående utredning i ärendena föreslår nämnden, att anslagsposten till reseersättningar höjes med 3 500 kronor. Då expensposten utöver vad som tidigare beräknats kommer att belastas med kostnader för nytryck av vissa blanketter föreslår nämnden, att denna anslagspost höjes med 1 000 kronor.

Bidrag till vissa riksorganisationer för samlingslokaler

Till angivna ändamål har för innevarande budgetår anvisats ett obetecknat anslag av 30 000 kronor. Anslaget fördelas med 10 000 kronor till envar av följande sammanslutningar, nämligen Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation samt Våra gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler.

Statens nämnd för samlingslokaler har (skr. 31/8 1959) föreslagit, att anslaget för nästa budgetår anvisas med oförändrat belopp.

Bidrag till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.

Under angivna rubrik har för innevarande budgetår anvisats ett reservationsanslag av 400 000 kronor. Enligt de bestämmelser som meddelats för dispositionen av detta anslag skall 350 000 kronor disponeras för allmänna samlingslokaler — varav minst 100 000 kronor skall avses för tidigare byggda samlingslokaler — samt 50 000 kronor för ungdomslokaler.

Statens nämnd för samlingslokaler har (skr. 31/8 1959) anfört, att för bidragsgivning under budgetåret 1958/59 till nämndens förfogande har stått sammanlagt 676 580 kronor. Bidrag har sökts med ca 1 220 000 kronor. Härtil kom under budgetåret 1957/58 bordlagda ansökningar, avseende ca 140 000 kronor. I några fall har dock det sökta beloppet överstigit vad som författningsenligt kunnat beviljas. Av det sökta beloppet avsåg ca 104 000 kronor fristående ungdomslokaler.

Nämnden har under nämnda budgetår beviljat bidrag för allmänna sam-

lingslokaler med tillhoppa 524 650 kronor. Därav faller 290 450 kronor på tidigare byggda lokaler. Ansökningar om bidrag till allmänna samlingslokaler till ett belopp av ca 294 500 kronor har avslagits av nämnden, huvudsakligen av brist på medel. Av delvis samma anledning har nämnden nödgats bordlägga i och för sig angelägna ansökningar avseende ett sammanlagt belopp av ca 333 000 kronor. För fristående ungdomslokaler har nämnden under budgetåret beviljat bidrag å tillhoppa 82 550 kronor.

För innevarande budgetår har för bidragsgivningen anvisats 400 000 kronor, vilket innebär en minskning med 200 000 kronor i förhållande till anslaget för budgetåret 1958/59. Enligt nämndens mening är denna minskning olycklig av flera skäl. I ett läge med kraftigt stegrade anspråk på bidragsmedel och ett kärvare ekonomiskt klimat för de lokalägande föreningarna har nämnden funnit sig böra hemställa att anslaget för budgetåret 1960/61 upptages med 600 000 kronor. Av anslaget bör 500 000 kronor avse bidrag till allmänna samlingslokaler och 100 000 kronor fristående ungdomslokaler. Av det förstnämnda beloppet bör minst 150 000 kronor avses för bidrag till inventarieanskaffning i tidigare byggda samlingslokaler.

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Till lånefonden för allmänna samlingslokaler har för innevarande budgetår å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisats ett investeringsanslag av 9 000 000 kronor.

Statens nämnd för samlingslokaler har (skr. 31/8 1959) anfört, att beloppet av kapitalavbetalningar, vilka tillgodoföres lånefonden och blir tillgängliga för ny utlåning, under nästa budgetår kan beräknas till ungefär samma belopp som under budgetåret 1958/59 eller omkring 648 000 kronor. Nämnden har vidare anfört bl. a. följande.

Tillgången på lånemedel har ej tillnärmelsevis räckt till för att tillgodose efterfrågan från lokalbyggarna. Sålunda ineligger f. n. hos nämnden obehandlade aktuella låneansökningar avseende ett sammanlagt lånebelopp av drygt 13 000 000 kronor, medan det belopp som står till förfogande för utlåning under förutsättning att av nämnden tillstyrkta lån beviljas — uppgår till 9 000 000 kronor. Dessutom finns en dold efterfrågan på lån. Detta sammanhänger med att strömmen av låneansökningar har dämats upp av de tre stora riksorganisationerna för lokalbyggandet, mellan vilka huvuddelen av anvisade lånemedel fördelas enligt ett kvoteringsystem som samlingslokalsnämnden tillämpat sedan 1954. Med ledning av uppgifter som inhämtats av riksorganisationerna kan den aktuella dolda låneefterfrågan beräknas till ett belopp icke understigande 80 000 000 kronor.

Med hänsyn till den stora eftersläpning, som kännetecknar investeringarna i allmänna samlingslokaler, föreslår nämnden att för budgetåret 1960/61 10 000 000 kronor äskas till lånefonden för samlingslokaler. I den mån en ökning av lokalbyggandet nödvändiggöres på grund av sysselsättningsläget bör särskilda lånemedel beräknas därutöver.

Departementschefen

Staten har sedan 1942 stött tillkomsten av allmänna samlingslokaler genom kapitalsubventioner och lån på förmånliga villkor. Stödverksamheten har haft en betydande omfattning. Närmare 700 samlingslokaler på landsbygden och i tätorterna har uppförts eller byggts om med statligt stöd. Den statliga lån- och bidragsgivningen har varit av stor betydelse när det gäller att tillgodose främst föreningslivets behov av utrymmen för möten, studieverksamhet och förströelse.

På senare tid har samlingslokalernas huvudmän — i de flesta fall folketshusföreningar, nykterhetsorganisationer och bygdegårdsföreningar — ej sällan mött ökade svårigheter att med inkomsterna av den verksamhet, som bedrivs i lokalerna, finansiera de med lokaldriften förenade kapital- och förvaltningskostnaderna. I ett antal fall har dessa svårigheter lett till dröjsmål med erläggande av annuiteter på statslånen. En del av betalningsförsummelseerna kan möjligen i sinom tid komma att leda till vissa förluster på långivningen, men hittills har staten ej behövt bära någon slutgiltig förlust. Dessa förhållanden motiverade den utredning som nu färdigställts på mitt uppdrag.

Samlingslokalsutredningen har i sitt betänkande sökt belysa de förhållanden, som ligger till grund för de ökade driftekonomiska svårigheterna. Utredningen har härvid pekat på, att utnyttjandet av lokalerna och därmed deras ekonomiska underlag ibland minskat på grund av befolkningsomflyttningar eller till följd av att föreningsverksamheten på orten mattats. Vidare har den av motorismens framväxt möjliggjorda ökade konkurrensen mellan närbelägna samlingslokaler framhållits. Utredningen har också hänvisat till otillfredsställande planering av vissa lokaler, felaktig lokalisering eller överdimensionering i förhållande till befolkningsunderlaget. I fråga om framtidsutsikterna för driften av samlingslokaler har utredningen bl. a. nämnt den inverkan befolkningens fritidsvanor kan komma att röna av televisionens och bilismens fortsatta utveckling.

Det är tydligt, att driften av allmänna samlingslokaler ofta är ett från ekonomisk synpunkt vanskligt företag. Detta har också beaktats vid utformningen av det statliga stödet, som ges i form av både kapitalsubventioner och räntebärande lån. Ovedersägligen är tillgången på samlingslokaler av god standard ett livsvillkor för en aktiv föreningsverksamhet. Den samhälleliga betydelsen av denna verksamhet särskilt som ett sammanhållande och fostrande medel i ungdomsarbetet kan inte skattas nog högt. Såsom utredningen anført är behovet av goda samlingslokaler långt ifrån fyllt. Det statliga stödet synes i sina huvuddrag väl ägnat att främja en fortsatt tillkomst av goda allmänna samlingslokaler. Liksom hittills bör stödet utgå i form av räntebärande lån i förening med kapitalsubventioner.

De av utredningen redovisade förhållandena ger emellertid anledning att vid den fortsatta stödgivningen ägna stor uppmärksamhet åt samlingslokaler driftekonomiska betingelser i de särskilda fallen. Samlingslokalernas storlek och lokalisering i bebyggelsen måste därför prövas med största noggrannhet. Vidare måste möjligheterna att i samma lokaler inrymma olika verksamheter, såsom exempelvis föreningsarbete och skolundervisning, undersökas ingående. Det är av stort ekonomiskt intresse, att sådana möjligheter tillvaratas.

I syfte att skapa gynnsamma betingelser för ett samordnat tillgodoseende av lokalförsörjningen för föreningsverksamhet och för skolans behov har samlingslokalsutredningen lagt fram förslag till vissa jämkningar av gällande bestämmelser om samlingslokalslån. Förslaget tar sikte på de fall då förening är huvudman för en gemensamhetsanläggning, avsedd att betjäna både skola och föreningsliv. Det innebär dels att om utrymmen, som erfordras för skolbruk men ej som samlingslokaler, i mindre omfattning ingår i en föreningsägd anläggning, även dessa utrymmen får inräknas vid bestämmande av låneunderlaget, dels att för den lokaldel, som erfordras för skoländamål, skall kunna utgå räntefri stående del av samlingslokalslånet till samma belopp som kommunen kunnat erhålla för motsvarande lokal i form av skolbyggnadsbidrag. Ändamålet med förslaget är att föreningarna med avseende på det statliga stödet skall bli jämställda med kommunerna såsom huvudmän för gemensamhetsanläggningar. Förslaget har i huvudsak godtagits vid remissbehandlingen och bör genomföras, då det synes ägnat att stimulera till vidgat sambruk av lokaler. Jag förordar alltså, att lånebestämmelserna ändras i enlighet med utredningens förslag. Detta innebär, att räntefri stående del av samlingslokalslån i nämnda fall skall kunna uppgå till högst 80 procent av låneunderlaget mot högst 40 procent (i fråga om ungdomslokaler högst 50 procent) vid tillämpning av de för samlingslokaler i allmänhet gällande reglerna.

I anledning av vad skolöverstyrelsen anfört i yttrande över betänkandet i denna del vill jag framhålla, att avvikelser från huvudreglerna i fråga om subventionsprocenten endast bör äga rum, när detta är till fördel för huvudmannen. Något annat torde ej heller ha åsyftats av utredningen. Såsom skolöverstyrelsen anfört bör nämnden för samlingslokaler i ärenden avseende gemensamhetsanläggningar samråda med överstyrelsen redan i samband med förhandsgranskningen av lokalplanerna.

För att säkerställa en allsidig och kompetent prövning av planerna för samlingslokaler har utredningen föreslagit, att nämnden för samlingslokaler skall beredas möjlighet att när den finner erforderligt remittera ärende om förhandsgranskning till länsbostadsnämnden i vederbörande län. Tanken har vunnit stöd i flertalet remissyttranden, men vissa erinringar har framförts. För egen del finner jag, att utredningen i och för sig har anfört goda skäl för den föreslagna ordningen. Såsom länsstyrelsen i Stockholms

län anført bör dock pågående utredning angående den bostadspolitiska organisationens utformning slutföras, innan man tar någon ställning till frågan om nya uppgifter för länsbostadsnämnderna. Spörsmålet om att engagera dem i låneverksamheten för samlingslokaler bör lämpligen prövas närmare av utredningen om den bostadspolitiska organisationen.

Om jag sålunda inte f. n. är beredd att föreslå att länsbostadsnämnderna anlitas vid prövningen av lokalplanerna vill jag likväl understryka angelägenheten av att den utveckling av prövningsförfarandet, som ägt rum under senare tid, fortsätter. De av utredningen uppdragna riktlinjerna härför, vilka lämnats utan erinran vid remissbehandlingen, kan jag ansluta mig till. Målet för prövningen bör vara att endast godkänna planer på sådana lokaler, för vilka det vid en realistisk bedömning anses finnas förutsättningar att på längre sikt finansiera driften. Därvid bör också beaktas att tillkomsten av en ny lokal kan komma att medföra ekonomiska svårigheter för redan befintliga lokaler i det aktuella området. Det kan sålunda finnas anledning att i ett sammanhang pröva förutsättningarna för att utan förluster driva både den nya lokalen och de lokaler som finns förut.

Enligt utredningens mening bör kommunerna åtaga sig ett ökat ansvar för tillkomsten och driften av allmänna samlingslokaler. Detta anses motiverat mot bakgrunden av de ökade finansieringssvårigheterna och det därav betingade behovet av en mera aktiv kommunal medverkan vid samordningen av lokalernas planering och utnyttjande. Två av utredningsmännen har beträffande lån för anordnande av samlingslokaler föreslagit, att kommunal borgen för lånets amorteringsdel skall utgöra lånevillkor utom i fall då Kungl. Maj:t medger undantag av särskilda skäl. Den tredje utredningsmannen har motsatt sig förslaget om kommunal borgen som lånevillkor. Även vid remissbehandlingen har uppfattningarna i denna fråga gått isär. Starka invändningar mot kravet på kommunal borgen har rests framför allt från kommunförbundens sida samt från riksorganisationerna för allmänna samlingslokaler.

Det är angeläget att en aktiv medverkan från kommunernas sida vinnes i det planerande och samordnande arbete, som måste föregå tillkomsten av allmänna samlingslokaler på en ort. Då kommunerna får anses ha ett ansvar för att kommunmedlemmarna har tillgång till samlingslokaler i tillräcklig omfattning, bör man även kunna påräkna ekonomiskt stöd i rimlig omfattning från kommunernas sida såväl för anordnandet av föreningsägda lokaler som för att säkerställa dessa lokalers drift. Såsom utredningen påvisat har kommunerna också på senare år visat en allt större benägenhet att ge ekonomiskt stöd åt samlingslokalernas huvudmän. Allt talar för att kommunerna även i fortsättningen frivilligt kommer att ta på sig ett betydande ansvar för att behovet av allmänna samlingslokaler blir tillgodosett på ett ändamålsenligt sätt och att lokalernas forthetstånd blir ekonomiskt tryggt. Under sådana förhållanden anser jag, att erfarenheterna av den skärpta

behandlingen av låneärendena bör avvaktas innan man genom tvingande bestämmelser utvidgar eller preciserar kommunernas ansvar i dessa hänseenden.

Omfattningen av det kommunala stödet, där ett sådant bedömes som erforderligt, liksom stödets närmare utformning bör bestämmas från fall till fall. I fråga om stödets form kan olika alternativ tänkas. Sålunda kan direkta penningbidrag i form av såväl kapitalsubventioner som driftbidrag från kommunen komma i fråga. Andra tänkbara former är att kommunen lämnar lån eller åtar sig garanti för fullgörandet under viss tid av lokalhuvudmannens betalningsförpliktelser på grund av statslånet. I vissa fall, t. ex. när nämnden för samlingslokaler hyser tvekan angående möjligheterna att på längre sikt finansiera driften av en planerad samlingslokal men vederbörande kommun är angelägen om att samlingslokalen skall komma till stånd, bör ett borgensåtagande från kommunens sida för hela statslånet eller en del av detta kunna komma i fråga såsom extra säkerhet för statens engagemang. I övrigt bör, såsom framgår av vad jag förut anfört, något lån ej beviljas, om inte finansieringsförutsättningarna kan bedömas som någorlunda gynnsamma.

Utredningen har vidare föreslagit, att de nuvarande lånen för avhjälpande av ekonomiskt trångmål skall kompletteras med särskilt saneringsstöd i form av statliga engångsbidrag åt statsbelånade företag. Bidragens syfte skall vara att möjliggöra en rekonstruktion av sådana lokalföretag, som saknar förutsättningar att finansiera lokaldriften med sina ordinarie intäkter men vilkas bibehållande är av betydelse för bygden. Bidrag skall enligt utredningens förslag kunna lämnas med ett belopp, som motsvarar högst hälften av statslånets amorteringsdel, samt endast beviljas under förutsättning att vederbörande kommun är beredd att göra en väsentlig insats vid rekonstruktionen och tecknar borgen för statslånets amorteringsdel.

I likhet med utredningen anser jag det nödvändigt att man noggrant prövar möjligheterna att åstadkomma en hållbar rekonstruktion av lokalföretag, som råkat i betalningssvårigheter. Med hänsyn till betydelsen av att samlingslokalerna alltjämt kan hållas tillgängliga för sitt ändamål samt till statens ekonomiska intresse av en rekonstruktion av företaget är det enligt min mening motiverat, att man försöksvis skapar en möjlighet att bevilja statliga bidrag som saneringsstöd.

Beträffande utformningen av dessa rekonstruktionsbidrag vill jag föreslå viss avvikelse från utredningens förslag. Detta innebär nämligen, att maxibidraget blir förhållandevis mindre ju mindre amorteringsdelen av lånet är. Emellertid är lånets subventionsdel störst och alltså amorteringsdelen relativt liten just i de fall då finansieringsbetingelserna från början bedömts såsom mindre gynnsamma. Möjligheterna att lämna rekonstruktionsbidrag skulle med andra ord beskäras på ett betänkligt sätt i de fall då behovet kan antagas vara mest framträdande. I nära anslutning till utredningens syfte

föreslår jag, att rekonstruktionsbidraget får bestämmas till högst 15 procent av det låneunderlag, som kan beräknas för lokalen vid tidpunkten för bidragets beviljande. Jag vill framhålla, att det angivna procenttalet är avsett att vara ett bidragsmaximum; det bör alltså ej uppfattas som det normala. Beräkningen av rekonstruktionsbidragens belopp bör vara restriktiv, dock utan att bidragens syfte att möjliggöra en på längre sikt hållbar ekonomisk förnyelse av lokalföretaget förfelas. Bidragsärendena bör beredas av nämnden för samlingslokaler och avgöras av Kungl. Maj:t.

Utredningens ståndpunkt att rekonstruktionsbidrag endast bör lämnas, om kommunen gör en väsentlig insats i sammanhanget, finner jag riktig. Liksom i fråga om den kommunala insatsen i samband med långivningen torde det dock ej vara nödvändigt att fixera formerna för och omfattningen av denna kommunala prestation. För att saneringslån skall beviljas förutsättes att kommunen lämnar huvudmannen ekonomiskt stöd motsvarande minst 25 procent av saneringslånets subventionsdel. I samband med statligt rekonstruktionsbidrag bör det kommunala stödet i regel ha betydligt större omfattning. Formen för kommunens insats bör, liksom när det gäller långivningen, bestämmas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Till frågan om anslag för rekonstruktionsbidragen återkommer jag i det följande.

I syfte att effektivisera bevakningen av statens fordringar i anledning av utlämnade lån har utredningen lagt fram förslag till riktlinjer för handlandet vid betalningsförsummelser. Utredningen har härvid understrukt behovet av snabbare ingripanden från statens sida för att klarlägga skälen till att en låntagare försummat sina betalningsförpliktelser och söka praktiska utvägar ur situationen. Utredningen har vidare föreslagit, att länsbostadsnämnderna skall företräda staten i ärenden angående betalningsförsummelser. I samband därmed föreslår utredningen också, att nämnderna skall överta länsstyrelsernas nuvarande befattning med låneförvaltningen.

Det är av vikt, att staten sörjer för en effektiv bevakning av sina utestående fordringar. Inträffar betalningsförsummelse, bör anledningen härtill skyndsamt undersökas och förutsättningarna för återställande av lokalhuvudmannens betalningsförmåga allsidigt prövas. Om betalningssvårigheterna är av permanent beskaffenhet, kan såsom utredningen framhållit olika utvägar tänkas för att bringa lokalföretaget på fötter. I första hand bör man pröva möjligheterna att genom en breddning av underlaget för lokalens utnyttjande öka huvudmannens intäkter. Kan svårigheterna avhjälpas genom avlösning av krediter med hög räntesats eller erfordras eljest ett kapitaltillskott bör man undersöka om högre statslån kan komma i fråga enligt gällande bestämmelser. Först om så ej visar sig vara fallet bör möjligheten till förnyelse av lokalföretaget med stöd av rekonstruktionsbidrag övervägas. Sedan undersökningen slutförts bör nämnden för samlingslokaler utan dröjsmål fatta beslut i frågan om lånets uppsägning.

Såsom jag tidigare anfört bör länsbostadsnämnderna inte i nuvarande läge åläggas några uppgifter i samband med långivningen för samlingslokaler. Utredningen i ärenden, som gäller betalningsförsummelse, bör därför ankomma på nämnden för samlingslokaler, som för ändamålet torde få anlita länsstyrelserna, vederbörande riksorganisation för samlingslokaler samt kommunala myndigheter. Spörsmålet om eventuellt framtida anlåtande av länsbostadsnämnderna för ifrågavarande uppgifter samt för låneförvaltningen torde få prövas av utredningen om den bostadspolitiska organisationen.

1958 års besparingsutredning har, såsom framgått av den föregående redogörelsen, föreslagit att bidragen till inventarieanskaffning skall slopas och anslag för ändamålet följaktligen inte längre anvisas. Besparingsutredningen har därvid anfört, att inventariebidraget är av underordnad betydelse, när det gäller allmänna samlingslokaler, och att dess betydelse torde vara begränsad också i fråga om ungdomslokaler.

Inventariebidragen torde ha sin främsta betydelse när det gäller att förnya inventariebeståndet i äldre samlingslokaler, som varit dåligt utrustade med avseende på möbler, köksutrustning m. m., samt för att göra olika slags ungdomslokaler bättre lämpade för sitt ändamål. Däremot har de sannolikt varit av underordnad betydelse för de nya samlingslokalernas del. De nuvarande lånebestämmelserna är nämligen så utformade, att ett tillräckligt ekonomiskt stöd för tillkomsten av nya lokaler kan erhållas även utan att särskilt bidrag utgår för inventarieanskaffningen. Jag kan därför ansluta mig till besparingsutredningens förslag att inventariebidragen avskaffas såvitt angår nya samlingslokaler. I äldre samlingslokaler har genom den bidragsgivning som ägt rum sedan bidragen kom till inventariebeståndet undergått en förnyelse i ett relativt stort antal fall. Jag anser därför, att bidragsgivningen också beträffande dessa lokaler kan undvaras. Däremot torde skäl föreligga att bibehålla viss bidragsgivning för ungdomslokaler. Denna bidragsgivning bör emellertid överföras på allmänna arvsfonden, varifrån avsevärda bidrag redan lämnas till ungdomslokaler. Inventariebidragen bör alltså slopas som särskild bidragsform.

Några ändringar beträffande beslutanderätten i låneärenden eller i fråga om samlingslokalsnämndens ställning har ej föreslagits av samlingslokalsutredningen. Jag finner inte heller anledning att nu föreslå några ändringar i dessa hänseenden. Däremot anser jag i likhet med utredningen, att en förstärkning av nämndens kansli är nödvändig, om man skall kunna åstadkomma en önskvärd utbyggnad av låneprövningen och en effektivare bevakning och utredning vid fall av betalningsförsummelse. Såsom utredningen anfört är det framför allt angeläget att de driftekonomiska frågorna ägnas större uppmärksamhet än hittills. En fortlöpande bearbetning av ekonomiska redogörelser från lokalhuvudmännen torde vara nödvändig, om man skall få mera realistiska utgångspunkter för att i samband med gransk-

ningen av lokalplaner och prövningen av låneansökningar bedöma finansieringsförutsättningarna för olika slags lokaler på skilda orter. Denna uppgift innebär en betydande merbelastning för nämnden.

Nämnden har i yttrande över samlingslokalsutredningens betänkande beräknat medelsbehovet för förstärkning av personalresurserna till dels 8 000 kronor för ekonomisk expertis, dels ock ett belopp motsvarande fem månadsarvoden för en extra föredragande jämte halv avlöning till ett biträde för skriv- och kontorsgöromål eller tillhopa ca 6 500 kronor. Nämnden har dessutom föreslagit vissa arvodes- och löneregleringar.

Under något år framöver torde det föreligga behov för nämnden att anlita ekonomisk expertis m. m. för att organisera en systematisk bearbetning av lokalhuvudmännens ekonomiska redogörelser i syfte att därigenom få fram ett verklighetsbetonat underlag för den driftekonomiska bedömningen av lokalprojekten. Jag beräknar medel härför i enlighet med nämndens förslag. Såsom nämnden föreslagit bör en tjänst som kontorist i Ae 9 bytas ut mot en befattning som kansliskrivare i Ae 10. Härför och för ökat anlåtande av personal för ärendenas beredning och föredragning ävensom för ytterligare arbetskraft för biträdesgöromålen beräknar jag 12 000 kronor. Medel för arvodesreglering bör ej beräknas. För kostnadsökningar av automatisk natur bör anslaget höjas med 1 600 kronor. För tryckning av en för lokalbyggarna avsedd handledning beräknar jag i enlighet med nämndens förslag 5 000 kronor. Inkomstposten bör såsom nämnden föreslagit höjas med 3 000 kronor. Härutöver bör omkostnadsmedlen i nära anslutning till nämndens förslag höjas med 4 400 kronor för reseersättningar och expenser.

Anslaget till Statens nämnd för samlingslokaler är för innevarande budgetår uppfört med 53 000 kronor. Vad jag i det föregående förordat föranleder en uppräknning av anslaget med (8 000 + 12 000 + 1 600 + 5 000 — 3 000 + 4 400) 28 000 kronor. Anslaget, som preliminärt beräknats till 54 600 kronor, bör alltså definitivt uppföras med (53 000 + 28 000) 81 000 kronor.

Föreslagen ordinariesättning av en tjänst hos nämnden kan ej tillstyrkas.

Anslaget till Bidrag till vissa riksorganisationer för samlingslokaler har preliminärt uppförts med 30 000 kronor och bör slutligt upptagas med samma belopp.

I det föregående har jag föreslagit, att inventariebidragen skall upphöra som särskild bidragsform. Något anslag till sådana bidrag bör följaktligen inte anvisas.

De av mig i det föregående förordade rekonstruktionsbidragen bör utgå från ett särskilt anslag, vilket bör anvisas såsom reservationsanslag. Anslaget bör benämnas Rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler. För nästa budgetår bör anslaget uppföras med 300 000 kronor.

Investeringsanslaget till Lånefonden för allmänna samlingslokaler har preliminärt beräknats till 9 000 000 kronor. Jag föreslår, att anslaget definitivt uppföres med detta belopp.

Hemställan

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. godkänna av mig i det föregående förordade ändringar i grunderna för statens stöd åt allmänna samlingslokaler, att tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1960;

II. för budgetåret 1960/61 anvisa

a) å driftbudgeten under femte huvudtiteln

1) till *Statens nämnd för samlingslokaler* ett förslagsanslag av 81 000 kronor;

2) till *Bidrag till vissa riksorganisationer för samlingslokaler* ett anslag av 30 000 kronor;

3) till *Rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler* ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

b) å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till *Lånefonden för allmänna samlingslokaler* ett investeringsanslag av 9 000 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt Lundin